

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESAS KOLĒĢIJA

Jura Alunāna iela 1, Rīga, LV 1010

Tālrunis: 67830735, 67210274 Fakss: 67830770
e-mail: tiesa@satv.tiesa.gov.lv

LĒMUMS PAR ATTEIKŠANOS IEROSINĀT LIETU

Rīgā

2014. gada 11. jūlijā

Satversmes tiesas 1. kolēģija šādā sastāvā: kolēģijas priekšsēdētājs Aldis Laviņš, tiesneši Kaspars Balodis un Gunārs Kusiņš,

kolēģijas sēdē izskatījusi Satversmes tiesā saņemto divdesmit Latvijas Republikas 11. Saeimas deputātu – Valērija Agešina, Jāņa Ādamsona, Sergeja Dolgopolova, Raimonda Rubika, Irinas Cvetkovas, Jāņa Tutina, Aleksandra Sakovska, Jeļenas Lazarevas, Andreja Elksniņa, Oļega Hļebņikova, Andreja Klementjeva, Vitālija Orlova, Igora Pimenova, Vladimira Nikonova, Aleksandra Jakimova, Nikolaja Kabanova, Artūra Rubika, Borisa Čileviča, Ņikitas Ņikiforova un Ivana Ribakova – (turpmāk – Pieteikuma iesniedzēji) pieteikumu (pieteikums Nr. 105/2014),

konstatēja:

1. Pieteikuma iesniedzēji lūdz Satversmes tiesu izvērtēt Krimināllikuma 74.¹ panta (turpmāk – apstrīdētā norma) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 1. un 92. pantam, kā arī Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) 7. panta pirmajai daļai, un atzīt apstrīdēto normu par spēkā neesošu no 2014. gada 14. jūnija.

2. Apstrīdētā norma nosaka:

„74.¹ pants. Genocīda, nozieguma pret cilvēci, nozieguma pret mieru un kara nozieguma attaisnošana

Par genocīda, nozieguma pret cilvēci, nozieguma pret mieru vai kara nozieguma publisku slavināšanu vai īstenotā genocīda, nozieguma pret cilvēci, nozieguma pret mieru vai kara nozieguma, tai skaitā PSRS vai nacistiskās Vācijas īstenotā genocīda, nozieguma pret cilvēci, nozieguma pret mieru vai kara nozieguma pret Latvijas Republiku un tās iedzīvotājiem, publisku slavināšanu, noliegšanu, attaisnošanu vai rupju noniecināšanu – soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu.”

3. Atbilstoši Satversmes tiesas likuma 20. panta piektajai daļai, lemjot par to, vai uz saņemtā pieteikuma pamata lieta ir ierosināma, kolēģija izvērtē, vai:

- 1) lieta ir piekritīga Satversmes tiesai;
- 2) iesniedzējs ir tiesīgs iesniegt pieteikumu;
- 3) pieteikums atbilst Satversmes tiesas likuma 18. vai 19. – 19.³ panta prasībām;
- 4) pieteikums nav iesniegts par jau izspriestu prasījumu;
- 5) pieteikumā ietvertais juridiskais pamatojums vai faktisko apstākļu izklāsts pēc būtības ir mainījies salīdzinājumā ar iepriekš iesniegto pieteikumu, par kuru lēmusi kolēģija.

4. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu prasījums par likuma atbilstību Satversmei ir piekritīgs Satversmes tiesai, bet saskaņā ar šā panta 6. punktu Satversmes tiesai ir piekritīgi arī prasījumi par Latvijas nacionālo tiesību normu atbilstību tiem Latvijas noslēgtajiem starptautiskajiem līgumiem, kuri nav pretrunā ar Satversmi.

Līdz ar to pieteikumā ietvertais prasījums ir piekritīgs Satversmes tiesai.

5. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 17. panta pirmās daļas 3. punktu ne mazāk kā divdesmit Saeimas deputātiem ir tiesības iesniegt pieteikumu par lietas ierosināšanu.

Pieteikumu ir iesnieguši divdesmit 11. Saeimas deputāti. Līdz ar to pieteikums atbilst Satversmes tiesas likuma 17. panta pirmās daļas 3. punkta prasībām.

6. Pieteikumam jāatbilst Satversmes tiesas likuma 18. pantā noteiktajām prasībām. Satversmes tiesas likuma 18. panta pirmās daļas 4. punkts nosaka, ka pieteikumā jāietver juridiskais pamatojums.

Par juridisko pamatojumu Satversmes tiesas likuma izpratnē atzīstama juridiskā argumentācija, kurā pamatota konkrētās apstrīdētās normas neatbilstība pieteikumā norādītajai augstāka juridiskā spēka tiesību normai.

6.1. Pieteikuma iesniedzēji uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 1. pantam, jo no tā atvasināmais tiesiskas valsts princips ietver nacionālo tiesību atbilstību saistošajiem starptautiskajiem tiesību aktiem, kā arī samērīguma principam. Pieteikumā norādīts, ka likumdevējs, piemērojot nozieguma pret cilvēci sastāva īpatnības, esot nepamatoti paplašinājis starptautisko tiesību apjomu attiecībā uz jēdziena „genocīds” interpretāciju. Pēc Pieteikuma iesniedzēju domām, nedaudzu valstu prakse nevarot mainīt starptautiskās tiesības, ja pārējās valstis, starptautiskās organizācijas un tiesas ieņem pretēju nostāju. Tāpat pieteikumā apšaubīts apstrīdētās normas pieņemšanas mērķis.

Satversmes tiesa jau iepriekš secinājusi, ka no Satversmes 1. pantā nostiprinātā demokrātiskas republikas jēdziena izriet valsts varas pienākums savā darbībā ievērot tiesiskas valsts pamatprincipus, tostarp arī samērīguma principu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 19. jūnija sprieduma lietā Nr. 2010-02-01 4. punktu*). Samērīguma princips noteic, ka tad, ja publiskā vara ierobežo personas tiesības un likumiskās intereses, ir jāievēro saprātīgs līdzsvars starp personas un valsts vai sabiedrības interesēm (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 19. marta sprieduma lietā Nr. 2001-12-01 secinājumu daļas 3.1. punktu*). No minētā izriet, ka apstrīdētās normas atbilstība samērīguma principam ir vērtējama kopsakarā ar Satversmes normām, kurās noteiktas personu pamattiesības.

Pamatojot apstrīdētās normas neatbilstību Satversmes 1. pantam, Pieteikuma iesniedzēji citē starptautisko tiesību dokumentus, starptautisko tiesu praksi un tiesību zinātnieku viedokļus par jēdzienu „kara noziegumi”, „noziegumi pret cilvēci” un „genocīds” saturu. Taču pieteikumā nav sniegti argumenti tam, kā no minētajiem avotiem izriet apstrīdētās normas neatbilstība Satversmes 1. pantam. Pieteikumā nav analizēts tiesiskas valsts principa saturs un juridiski pamatots, kā izpaužas apstrīdētās normas iespējamā neatbilstība minētajam principam.

Līdz ar to pieteikums daļā par apstrīdētās normas neatbilstību Satversmes 1. pantam neatbilst Satversmes tiesas likuma 18. panta pirmās daļas 4. punkta prasībām.

6.2. Pieteikuma iesniedzēji norāda, ka apstrīdētā norma esot pretrunā ar Satversmes 92. pantu.

No pieteikuma izriet, ka pēc būtības tiek apšaubīta apstrīdētās normas atbilstība vienīgi Satversmes 92. panta otrajam teikumam, kas noteic: „Ikviens uzskatāms par nevainīgu, iekams viņa vaina nav atzīta saskaņā ar likumu.”

Pieteikumā pausts uzskats, ka personu var atzīt par vainīgu un sodu var piemērot tikai par tādu personas rīcību (darbību vai bezdarbību), kas saskaņā ar likumu ir atzīta par noziedzīgu. Pamatojot minēto viedokli, Pieteikuma iesniedzēji atsaucas uz Konvencijas 7. panta pirmās daļas pirmo teikumu un Satversmes tiesas 2008. gada 16. decembra spriedumā lietā Nr. 2008-09-0106 atzīto, ka “Satversmes 92. panta otrā teikuma saturs aptver Konvencijas 7. panta pirmās daļas pirmajā teikumā noteiktās cilvēka pamattiesības.”

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Satversmes 92. pantā nostiprinātās pamattiesības var ierobežot, bet ir jāpārbauda, vai ierobežojums ir attaisnojams, proti, vai: 1) tas ir noteikts ar likumu; 2) tam ir leģitīms mērķis; 3) tas ir samērīgs (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2003. gada 27. jūnija sprieduma lietā Nr. 2003-04-01 secinājumu daļas 1.2. punktu*).

Savukārt, lai izvērtētu, vai likumdevēja pieņemtajā tiesību normā ietvertais ierobežojums atbilst samērīguma principam, jānoskaidro:

pirmkārt, vai likumdevēja lietotie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai;

otrkārt, vai šāda rīcība ir nepieciešama, proti, vai mērķi nevar sasniegt ar citiem, personas tiesības un likumiskās intereses mazāk ierobežojošiem līdzekļiem;

treškārt, vai likumdevēja rīcība ir atbilstoša, proti, vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par personas tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto zaudējumu.

Ja tiek atzīts, ka tiesību normā noteiktais ierobežojums neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tad ierobežojums neatbilst arī samērīguma principam un ir prettiesisks (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 19. marta sprieduma lietā Nr. 2001-12-01 secinājumu daļas 3.1. punktu*).

Pieteikumā ir citēti Satversmes tiesas nolēmumi, kuros atklāti minētie pamattiesību ierobežojuma izvērtēšanas kritēriji. Taču Pieteikumā nav ietverts juridiskais pamatojums par apstrīdētās normas neatbilstību Satversmes 92. pantam, proti, pamattiesību ierobežojuma leģitīmā mērķa un samērīguma izvērtējums.

Līdz ar to pieteikums daļā par apstrīdētās normas neatbilstību Satversmes 92. pantam neatbilst Satversmes tiesas likuma 18. panta pirmās daļas 4. punkta prasībām.

6.3. Tāpat Pieteikuma iesniedzēji uzskata, ka apstrīdētā norma ir pretrunā Konvencijas 7. panta pirmajā daļā noteiktajam.

Saskaņā ar Konvencijas 7. panta pirmo daļu “nevienu nedrīkst apsūdzēt kriminālnoziedzumā tāda nodarījuma vai nolaidības dēļ, kas, saskaņā ar izdarīšanas brīdī spēkā bijušo valsts iekšējo likumdošanu vai starptautiskajām tiesībām, nebija kriminālnoziedzums. Tāpat nedrīkst piespriest smagāku sodu nekā tas, kas bija jāpiemēro kriminālnoziedzuma izdarīšanas brīdī”.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka starptautiskās cilvēktiesību normas un to piemērošanas prakse konstitucionālo tiesību līmenī kalpo par interpretācijas līdzekli pamattiesību un tiesiskas valsts principu satura un apjoma noteikšanai, ciktāl tas nenoved pie Satversmē ietverto pamattiesību sašaurināšanas (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 10.2. punktu*).

Pieteikumā norādīts, ka Konvencijas 7. panta pirmā daļa ietver likuma atpakaļejoša spēka aizlieguma principu. Turklāt tikai likums varot noteikt, kas ir noziedzīgs nodarījums, un par to paredzēt atbildību. Pamatojot savu viedokli, Pieteikuma iesniedzēji atsaucas uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumiem – 1993. gada 25. maija spriedumu lietā Nr. 14307/88 *Kokkinakis v. Greece* un 1995. gada 22. novembra spriedumu lietā Nr. 20190/92 *C.R. v. The United Kingdom*. Taču pieteikumā nav argumentu tam, kāpēc minēto lietu faktiskie apstākļi būtu attiecināmi uz apstrīdētajā normā ietverto regulējumu. Turklāt pieteikumā nav juridiski pamatots, ka Konvencijas 7. panta pirmā daļa paredzētu augstāku tiesību aizsardzības standartu nekā Satversme.

Līdz ar to pieteikums arī šajā prasījuma daļā neatbilst Satversmes tiesas likuma 18. panta pirmās daļas 4. punkta prasībām.

Ņemot vērā konstatēto un pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 20. panta piektās daļas 3. punktu, Satversmes tiesas 1. kolēģija

n o l ē m a :

atteikties ierosināt lietu pēc divdesmit Latvijas Republikas 11. Saeimas deputātu – Valērija Agešina, Jāņa Ādamsona, Sergeja Dolgopolova, Raimonda Rubika, Irinas Cvetkovas, Jāņa Tutina, Aleksandra Sakovska, Jeļenas Lazarevas, Andreja Elksniņa, Oļega Hļebņikova, Andreja Klementjeva, Vitālija Orlova, Igora Pimenova, Vladimira Nikonova, Aleksandra Jakimova, Nikolaja Kabanova, Artūra

Rubika, Borisa Čileviča, Ņikitas Ņikiforova un Ivana Ribakova – pieteikuma
(pieteikums Nr. 105/2014)

Lēmums nav pārsūdzams.

Satversmes tiesas 1. kolēģijas priekšsēdētājs

A. Laviņš